

MAGYAR FIGYELŐ

TELEKI BÉLA BESZÉDE A MAGYAR REFORMRÓL

Az Erdélyi Párt kolozsvári és Kolozs vármegyei nagyválasztmánya s a párt törvényhozói folyó évi szeptember hó 12-én együttes ülést tartottak Kolozsvárt. Ez alkalommal gr. Teleki Béla, az Erdélyi Párt országos elnöke Erdély politikai irányvonalát megszabó beszédet mondott, amelynek jellemző részeit idézzük.

„Semmi sem veszedelmesebb, mint ha akkor, amikor a háború az emberek idegeit amúgy is erősen igénybe veszi, tetszetős, de tartalmatlan jelszavakkal fogják meg a tömegeket. Ha világnézeti vagy más alapon felébred a társadalmi rétegek egymásiránti bizalmatlansága s ha ebben a légkörben az újítás és változtatás láza túlságosan elkapja az embereket. Pedig ilyenkor a legreálisabb látásra és leghiggadtabb magatartásra volna szükség, mert ha a tömegindulatok erőre kapnak, szükségszerűen kalandorok, vagy legjobb esetben fantaszták kerülnek az élre, akik veszedelmes kalandokba sodorhatják a nemzetet.”

*

„A közelgő, még súlyosabb nehézségek és megpróbáltatások a magyarságot még szorosabb egységbe, egyetlen táborba kell hogy tömörítsék, amit sem párharcok, sem világnézeti különbségek, sem felekezeti vagy osztályellentétek szét nem forgácsolhatnak. Az egyre inkább reánk nehezedő nyomást csak akkor tudjuk kivédeni, ha a magyar egység boltozatát minél jobban megszilárdítjuk. Ezt az egységet nem a különböző politikai pár-

tok erőszakos egyesítésében látjuk, hanem abban, hogy a politikai pártok a nagy, közös nemzeti célokat becsületesen együttesen szolgálják. Pártunkat ez a szempont vezette, amikor – 1942 február 3-án a kormányzattal pártszövetséget kötve – felhívással fordult az összes magyar pártokhoz az együttműködés érdekében. Ennek adtam hangot 1942 november 25-én a parlamentben az appropriációs vita során elmondott beszédemben is. A finn pártok minden egyes frakciója megtalálta a nemzeti veszély idején az együttműködés útját.”

*

„Meg kell keresni – és könnyű megtalálni – azokat a nagy nemzeti célokat, melyekben minden magyar talajból kinövő politikai mozgalom egyesülhet, mert ezek állandó gondolatok, függetlenek a pillanatnyi politikai helyzettől.

1. A független magyar államiság gondolatát a magyar nemzet soha fel nem adta és fel nem adhatja. Küzdenünk kell tehát az öncélú független Magyarországért, amely a Duna-medencében tovább folytatja ősi hivatásának betöltését, az ittélő népek és gazdasági erők egységesítését az európai egyensúly és a dunamedencei rend biztosítására.

2. A magyar nemzet külső és belső függetlenségének gondolata az alkotmányban jut kifejezésre, amely a korszellem által megkívánt belső megújulásokat történelmi eszményeinek és hagyományainak megfelelően tudta mindig végrehajtani. A magyar alkotmány rugalmassága

lehetővé teszi azt, hogy az ország belső megújulása és a háború utáni Európa újjárendezése által megkívánt reformokat is alkotmányos úton valósítsuk meg. A magyar alkotmány szelleme pedig biztosítja azt, hogy az individualizmus és kollektívizmus évtizedek óta tartó birkózásában megtaláljuk az emberi szabadság és a szabadságot biztosító rend egyensúlyát, az erő egyensúlyát az erkölccsel és a tömeg egyensúlyát a szellemmel.

3. A magyar népnek álamná alakulása a kereszténység jegyében történt s azóta is a nyugati kereszténység gondolatának letéteményese és legkeletebbre előretolt bástyája volt mindig a magyar állam. A legkeletibb gótikus templomok Csík, Háromszék és Brassó vármegyékben állanak. A keleti Kárpátok karéjánál végződik a Nyugat és ezen túl kezdődik Kelet. Most is, ezután is a tiszta keresztény szellemben kell a magyarság erkölcsét, kultúráját, társadalmát megújítani és a magyarságot tovább építeni.

4. A magyar állam a magyar nemzetet alapul. Államunkat a magyarság jelentette, ő tartja fenn, ő adja meg nemzeti jellegét. Ebben a hazában egyedül a magyarság az, amelynek számára ezenkívül nincs máshol hely. Ezért a magyar államnak a magyarság örök célkitűzéseit kell szolgálnia. Ha azonban duna-medencei hivatásunkat teljesíteni akarjuk, akkor olyan magasabbrendű államkonceptiót kell kialakítanunk, amelynek keretében a nemzetiségek a velünk közös haza építő munkájába bekapcsolhatók. A magyarok és nemzetiségek közötti egyensúly a múltban megvolt, mert már első királyunk politikai végrendeletében a jövevényeknek és vendégeknek az ország érdekében való hasznosítását kötötte utódai lelkére. Történelmünk folyamán nemzetiségi

viszályokkal először a XVIII–XIX. században találkoztunk. Az első világháború óta történt események és főként a napjainkban egyre súlyosbodó külpolitikai jelenségek nemzetiségeinkben is bizonyára megfogják érlelni azt a gondolatot, hogy itt, a nagyhatalmak ütközőpontján, a magyarság és a szomszédnépek végzetesen egymásra vannak utalva és akarunk és közzvéleményük ellenére is meg kell találniok az együttműködés lehetőségét. Abban is minden magyar embernek egyet kell tehát értenie, hogy egyenjogúság és egymás életjogainak tiszteletbentartása és biztosítása mellett kíván együttműködni a magyar állam határain belül élő nemzetiségekkel, ha ők is erre az alapra helyezkednek.”

*

„Erős nemzeti összefogás csak úgy valósulhat meg, ha eltűnnek a társadalmi előítéletek, megszűnnek az osztályellentétek és az a kaszt-szellem, amelyik főleg a felsőbb osztályok részéről elzárkózásban nyilvánul meg más osztályokkal szemben. Igenis, hirtetjük s a magunk példáján tanulva követeljük, hogy le kell bontani a társadalmi válaszfalakat, szabaddá kell tenni a felfelé törekvő értékes elemek útját, el kell törölni az egyes társadalmi osztályok elkülönülését szogáló címeket, közel kell hozni egymáshoz a magyart. De mindezt egy organikus, kiegyensúlyozott, testvéri társadalom jegyében. Veszedelemes és korszerűtlen jelenség tehát az, hogy egyesek ma megint osztályharcot akarnak kezdeményezni, vagy legalább is osztályellentéteket szítanak. Más oldalról egyre hangosabb követelés hangzik és akció indul el annak megvalósítása érdekében, hogy a munkásság, a földmívelő réteg és az értelmiség fogjon össze. Ez Erdélyben nem új gondolat. A

kisebbségi sors nehézségei indították el s ma már tudatosan hirdetjük ennek a szükségességét és gondoskodunk a megvalósultak megőrzéséről és továbbfejlesztéséről. De gondosan vigyázunk arra, hogy milyen gondolat jegyében történik ez a hármasság összefogás. Nehogy az értelmiség, melyet jóhiszeműsége, de esetleg csak opportunitása viszmossa a közös táborba és a tömegénél fogva is nagy súllyal bíró magyar földművesréteg és munkásság ezen az összefogáson keresztül a magyarságtól idegen célok szolgálatába állíttassék és a nemzetköziség vagy a zsidó törtetés lovagoljon magyar tömegek hátán az érvényesülés felé.”

*

„A jövő útját, a kiépítendő magyar jövőendő politikáját a józanság, a mértéktartás és az adottságokkal való számolás, egyszóval a realizmus kell hogy megszabja. A megszületetektől, de azért mindig földönjáró, a valóságos élet törvényeivel számoló szemlélet Erdélynek, az erdélyi léleknek mindig egyik legjellemzőbb sajátossága volt. Bocskai fejedelem egykor azt üzent a hozzá követet küldő osztrák főhercegnek: hiába küld ő hozzá bőbeszédű követet, mert amint mondja: „a dolgot ő magát nézzük, csak a mi nemzetünk javát és magunk megmaradását, azonkívül szók és rábeszélések minálunk semmit sem fognak.

Ennek a józan magyar szemléletnek, mely egykor naggyá tette az Árpádok magyar birodalmát s később „két pogány közt” megtartotta a kis erdélyi fejedelemséget, kell ma fokozottabb mértékben érvényesülnie az egész magyar politikában. Túl sokat jártunk már jelszavak után, túl sokat ringattuk magunkat illúziókban, mert nem akartuk a reális tényeket meglátni, mert

kényelmetlen volt velük foglalkozni. A tények azonban tények maradnak akkor is, ha azokról nem akar senki sem tudomást venni. A magyar föld, a magyar munka és a magyar tőke kérdései ma is megoldatlanok, a magyar szociális rend csak alakulóban van, a magyar műveltség még ma sem érvényesül a maga teljességében, a magyar szellem még mindig csak vendég a magyar közéletben, a társadalmi kiválasztás természetes kibontakozását egy idejétmúlt életforma előítéletei gátolják. Mindennek következményeként a magyar élet mélyén kielégítetlen vágyak és törekvések feszülnek.

Ezeket a feszültségeket le kell vezetni, a nagy magyar kérdéseket meg kell oldani, a magyar reformot végre kell hajtani. Ebben minden gondolkodó magyar egyet is ért. Nincs olyan józan magyar ember, aki ne volna tisztában azzal, hogy Magyarországon a háború után az állam és a társadalom életében mély változásoknak kell bekövetkezniök. A magyar reform gondolata ma már nem kisebb vagy nagyobb csoportok elgondolása, azt pártok nem sajátíthatják ki, az egész magyar társadalom kívánsága, óhaja, sőt követelése. A kérdés, ami felett vitatkozni lehet, csak az, hogy milyen módon és milyen mértékben következnek be ezek a változások. Az azonban nem vitás, hogy ezeknek a változásoknak magyar módra kell bekövetkezniök, a magyar helyzetre, a magyar adottságokra és a magyar szükségletekre kell ráépülniök. Úgy, ahogy ezt a magyar realizmus megkívánja s nemzetünk érdekei megkövetelik.”

*

„Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy a szociális intézmények sokasága vagy szaporítása nem jelent egyet a szociális kérdés megoldásá-

val. A szociális kérdés megoldását csak egy olyan új szociális és gazdasági rend biztosíthatja, amely a mai szociális feszültségek okainak eltüntetésére és a társadalmi igazságosság, jólét és gazdasági reform megvalósítására törekszik. Ebből következik, hogy a szociális és gazdasági reform egymástól el nem választható. A szociális és gazdasági reform a legszorosabban összefügg: az új magyar szociális rend csak egy új magyar gazdasági rendre épülhet rá.

Magyarországon egy olyan új gazdasági rendnek kell elkövetkeznie, amely szakít a liberális korlátlan szabadverseny elveivel, amely mást is, de nálunk különösképpen széles munkástömegek proletárizálódásához és a tőke egyoldalú diktatúrájához vezetett. Olyan gazdasági rendnek kell kialakulnia, amely egyfelől korlátok közé szorítja a tőkét, méltó keretek közé helyezi a munkát, s így biztosítja a magyar tömegek egzisztenciáját, másfelől megszabja a termelés és munka rendjét, s szabályozza a jövedelem elosztását, megszervezi a munka piacot, gondoskodik az árak és a bérek egyensúlyáról, vagyis a nemzeti és szociális szempontok minél határozottabb érvényesülése érdekében fenntartja az állami irányítást és beavatkozást, anélkül azonban, hogy ez a gazdasági élet guzsbakötését s még kevésbé az egyéni kezdeményezés megfojtását jelentené.”

*

„Távol áll tőlem a szociális kérdések egyoldalú, csak gazdasági szempontból való megítélése. A gazdasági reform csak előfeltétel. Szociális közszellem és szociálisan gondolkodó emberek nélkül nem lehet megoldani a szociális kérdést. Szakítani kell azzal a formalizmussal, mely szociális törvényektől, papírra vetett szociális jogszabályoktól re-

méli a szociális kibontakozást, amikor az --a már említett gazdasági feltételek teljesülése mellett – elsősorban a nemzetközösség és az egyes nemzettagok szociális magatartásától függ, végső fokon pedig a neveléstől, mely gyökerében átalakítani képes egy közösség szellemét és a közösség tagjainak felfogását.

A nevelés kell, hogy a magyar művelődéspolitikai középpontjában álljon. Még mindig hajlamosak vagyunk arra, hogy az analfabéták számának csökkentésével, az iskolai bizonyítványok és diplomák számának szaporodásával, nyomdai kiadványok számának növekedésével, kulturális egyesületek alapításával mérjük művelődésünk fejlődését. Fontos ez is. De ha ezen a nyomon indulunk, téves következtetésekre jutunk. A mennyiségi elvet veszedelmes alkalmazni a művelődés területén. A minőségi elv alkalmazása egyedül a helyes, kiművelt emberfő, eredeti alkotásokban gazdag tudományos élet, az örök emberit a magyarság formanyelvén megszólaltató művészet s mindez a közösség szolgálatába állítva: ez az, amire törekednünk kell. De mindezekon felül a művelődéspolitikai reform végső célja, hogy visszahódítsa a kultúra számára azokat a területeket, ahonnan az egyoldalú technikai fejlődés és a nyomában járó elanyagiasodás kiszorította. Vissza kell helyezni a kultúrát az őt megillető helyére, vissza kell adni ősi – minden emberi tevékenységet irányító – értelmét.”

*

„Tisztában vagyunk azzal, hogy a reformok nagyrésze csak a háború után valósítható meg. Nemkülönböztetve tisztában vagyunk azzal is, hogy azok az irányvonalak, amelyek a magyar reform számára lefektettünk, nem máról-holnapra

valók. Az emberi és magyar fejlődés azonban ebben az irányban halad s ha a reformok alapját az önmagukhoz való hűségben, a reformok célját pedig a magyarság kiteljesedésében látjuk, úgy nem szabad megjednünk a nagyobb távlatoktól sem. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a mának a reformjaival nem most kellene foglalkozni s a holnap reformjait nem most kellene előkészíteni s főleg hogy ne kellene már most azt a részt megvalósítani, ami a termelési érdek és a háborús erőfeszítés sérelme nélkül már most megvalósítható.”

*

„A magyar reform célja, hogy a magyar nép ebben az országban foglalja el végre méltó helyét, találja meg gazdasági és művelődési felemelkedésének lehetőségét.”

AZ EME BESZTERCEI VÁNDORGYŰLÉSE

Azok, akik Erdély egy részének felszabadulásától az egész ország közszellemének jelentős megújulását várták, nem egyszer bizonyos elégedetlenséggel állapították meg, hogy a felszabadult Észak-Erdély az elmúlt három év alatt nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Nem szólott bele hatásosan az ország politikai, gazdasági, társadalmi és közművelődési életébe, s a honvédség bevonulása alkalmával annyit hangoztatott erdélyi szellemet az erdélyiek elmulasztották töretlenül megtartani és érvényesíteni. Az elégedetlenkedők elfeledték, hogy a honvédség bevonulása-kor az erdélyi szellemet és a szükséges magyar belső átalakulás szempontjából való fontosságát nem az erdélyi magyarok hangoztatták, hanem azok, akik a nemzeti megújulás vágyától és bizo-

nyos romantikus történelemszemlélettől áthatva léptek a felszabadító honvédséggel együtt a visszatérő keleti és erdélyi részek földjére. Tagadhatatlan, hogy mi, erdélyiek is kezdetben hajlandók voltunk hinni ebben a nekünk szánt azonnali döntő közéleti szerepben, mert csak egészen nagy körvonalakban sejtettük, hogy mit is jelent a valóságban jogilag, közigazgatásilag, gazdasági, közművelődési és társadalmi szempontból egy elszakított országrész visszatérése az ország testébe. Csak rendre-rendre derült ki, hogy mennyi elvégzendő feladat vár még az államra és magára a felszabadult Észak-Erdélyre addig, amíg teljessé válik a »visszatérés« és helyreáll az a belső, szerves egység, amelyet több mint két évtizeddel ezelőtt erőszakosan megszakított a trianoni békeparancs. És csak ma látjuk igazán, hogy mekkora utat kellett megtennie az erdélyi magyarságnak és minden intézményének addig, amíg a tagadhatatlanul új magyar történelmi helyzetben önmagát, kisebbségi tapasztalatait, eredményeit és életének minden vonatkozását újraértékelte, az elnyomatástól meggyengült és szétporlasztott kereteit újrászervezte, s lassanként abba a helyzetbe jutott, hogy egyre nagyobb tettvággyal és önbizalommal bekapcsolódhassék az egyetemes nemzeti munkába.

Ezt az utat kellett megjárnia az elmúlt három év alatt az erdélyi magyarság legrégebb tudományos, közművelődési intézményének is, az ország második legnagyobb múzeumát, az Erdélyi Nemzeti Múzeumot fenntartó Erdélyi Múzeum-Egyesületnek is.

Az első év látszólagos mozdulatlansága után a második évben egymásután nyíltak meg az Erdélyi Nemzeti Múzeum tárai a tudomá-

nyos kutatás és a látogató közönség előtt, immár párhuzamosan folytak megint a szakosztályi szakülések, egyre nagyobb számban láttak napvilágot az egyesület tudományos kiadványai, és megindult a vidéki vándorgyűlések újabb sorozata a dési vándorgyűléssel. A harmadik, vagyis ebben az évben pedig végre rendeződött az egyesület és az állam közötti szerződés ügye, megszülettek az új alapszabályok, s a szakosztályok munkájának megerősödését két újabb szakosztályi tudományos folyóirat kiadása jelzi.

A futólag felsorolt biztató jelenségek mellett ez alkalommal az Erdélyi Múzeum-Egyesület munkájának egy olyan újabb mozzanatáról is meg kell emlékeznünk, amely nagyon alkalmas annak a szemléltetésére, hogy az egyesület egyre teljesebben rátalál igazi hivatására és mind nagyobb mértékben tesz eleget az alapszabályokban megállapított sajátos célkitűzéseknek.

Az egyesület ezévi vándorgyűlésére gondolunk, amely szeptember első napjaiban folyt le Besztercén. Mint 1906 óta mindegyik vándorgyűlés, ez is arra törekedett, hogy a múzeumi gondolatot, a magyar és egyetemes tudományosság legújabb eredményeit terjessze, s a vándorgyűlés színhelyére érkező előadók-kal és vendégekkel megismertesse a vendéglátó várost és vidékét. Bár a tavalyi, dési vándorgyűlés is kiválóan szolgálta ezeket a célokat, mégis úgy látjuk, hogy a besztercei vándorgyűlés bizonyos vonatkozásokban haladást jelent a tavalyhoz képest, és újabb ízelítőt adott abból, hogy tulajdonképpen milyennek is kell lennie egy az egyesület minden célkitűzését szigorúan szem előtt tartó vándorgyűlésnek. A háromnapos népszerűsítő előadásorozatot az egyesület bölcsészeti, természettudományi, or-

vosi és jogi szakosztályai már jóval több sikerrel állították össze, mint a tavaly. Most is volt olyan előadás, amely tárgyánál fogva kevésbé tudta lekötni a hallgatók figyelmét, de az előadások túlnyomó részét láthatóan élénk érdeklődéssel hallgatta végig a közönség. És voltak előadások, amelyek egyenesen hosszú eszmecserékre adtak alkalmat, annak jeléül, hogy a közönséget meggondolkoztatták és a tárgyalt kérdéssel való továbbfoglalkozásra sarkalták. A négy szakosztály közös háromnapos előadásorozatán kívül az orvostudományi szakosztály másfélnapos orvosi továbbképző előadásorozatot tartott összesen mintegy negyvenötven vidéki orvos részére, akik között még olyan is volt, aki a Dunántúlról utazott Besztercére, hogy résztvehessen az orvosi továbbképző előadásorozaton. A vándorgyűléssel egyidejűleg pedig az EME levéltárkutató bizottsága a teljes erdélyi levéltári anyag nyilvántartása céljából átvizsgálta a vármegye területén található jelentősebb levéltárakat. A délutáni és esti szabadidőt napról-napra céltudatosan használta ki a vándorgyűlés. Az első délután szakszerű vezetéssel a város nevezetességeit, műemlékeit tekintették meg a vendégek, a második nap a Besztercéhez legközelebb eső magyar községet, Sófalvát, a harmadik nap délutánján pedig a vidék legszebb és leggazdagabb szász községét, Jádót látogatta meg a vendégek egy-egy csoportja. Esténként pedig a vármegye és város hivatali és társadalmi vezetőivel folytak hosszas, komoly beszélgetések a vármegye magyarságának és nemzetiségeinek kérdéseiről. Kéremény, komoly magyar munka körvonalait láttuk kibontakozni magunk előtt a beszélgetések során, s

ha még tisztázatlan elvi és gyakorlati kérdésekbe ütköztünk, úgy éreztük, hogy ezeknek legtöbbször az országos viszonylatban való tisztázatlanság, megoldatlanság a magyarázata. A szakosztályok közös előadássorozata és az esti beszélgetések a Besztercei Magyar Kaszinó helyiségeiben folytak, az egyik esti beszélgetést azonban a vacsorával együtt a Besztercei Iparosok Közművelődési Egyesületében tartottuk. A város magyarságának igazi állandó törzsét alkotó iparosokkal és kereskedőkkel együtt töltött este meggondolkoztatónan komoly tapasztalatokkal gazdagította a nem beszterceieket. Volt olyan egyetemi tanár, aki kijelentette, hogy a három nap sok szellemi és társadalmi eseménye közül ez az este lesz számára a legemlékezetesebb. És talán a besztercei magyarság számára is lesz eredménye ennek az estének, ha sikerül közelebb hozni egymáshoz a magyar kaszinó és a magyar iparosok közösségét és munkáját.

A vándorgyűlést egynapos természettudományi tanulmányi kirándulás zárta be. A mintegy ötven résztvevő gépkocsin és kis iparvasúton tette meg az utat végig a Besztercepartak völgyén, aztán két részre oszolva, az egyik csoport a majdnem kétezer méter magas Kis-Beszterce havas, a másik az alacsonyabb Buba-havas csúcsára kapaszkodott fel, hogy elámulva gyönyörködjék a Radnai havasoktól a Nagy-Hagymásig, Hargitáig, s a Marosvásárhelytől nyugatra csillogó Marosig és a szelid dombos Mezőségig elénk táruló erdélyi tájban.

Szándékosan hagytuk a végére a megnyitó díszülés és általában a rendezés méltatását. A megnyitó alkalmával a helyi üdvözléseken kívül a kultuszminiszter képviselője,

a Magyar Tudományos Akadémia, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem, a Székely Nemzeti Múzeum, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület, a Magyar Néprajzi Társaság, a debreceni Tisza István Egyetem és a Dunántúli Közművelődési Egyesület üdvözölte az Erdélyi Múzeum-Egyesületet és a beszterce-naszódmegyei magyarságot. A nemzetiségek közül csak a szászok küldötték el hivatalos megbízottjaikat a megnyitó ünnepségre és üdvözölték az egyesületet s vándorgyűlését. Helybeli és még hozzá nem magyar résztvevőtől hallottuk, hogy mennyire tiszteletparancsoló volt az erdélyi, sőt az országos magyar tudományos és közművelődési csúcsintézmények felemelő találkozója a vándorgyűlés megnyitása alkalmával. A vándorgyűléseket régóta látogató vendégek pedig az 1934-ben Brassóban tartott vándorgyűlést emlegették, amelyen az egyesület fennállásának hetvenötödik évfordulója alkalmával ugyanilyen nagy ünnepségekben részesült az Erdélyi Múzeum-Egyesület.

A tavalyi, dési vándorgyűlés szép példája volt annak, hogy egy ilyen huzamosabb ideig tartó tudományos, közművelődési előadássorozat megrendezése nemcsak az egyesület, hanem a vendéglátó város és vidék magyarságának szellemi életét is fokozottabb és leleményes munkára sarkalja. Így például a désiek a vándorgyűléssel kapcsolatban egy néprajzi, egy képzőművészeti és egy mezőgazdasági kiállítást, sőt egy népművelési vezetőképző és egy EMGE-gazdaköri vezetői tanfolyamot is rendeztek. Besztercén nem volt meg a lehetőség kiállítások rendezésére, de a beszterceiek is tartottak tanítói

tanfolyamot, és hogy a désieken túltegyenek, a vándorgyűlés alkalmából kiadták Beszterce első városismertetését egy jól áttekinthető és nagyon izléses kiállítású füzetben. A tavaly nem a désiek hibájából nem sikerült tanulmányi kirándulással szemben pedig három kirándulást rendeztek, mint mondtunk, a legteljesebb sikerrel.

A besztercei vándorgyűlésen elhangzott előadásokat és beszédeket, valamint a vándorgyűlés bővebb beszámolóját is – a hagyományokhoz híven – az Erdélyi Múzeum-Egyesület előreláthatólag emlékkönyvben teszi közzé. A napisajtón, a folyóiratokon és az emlékkönyvön keresztül így válik ez az emlékezetes és az erdélyi magyar lélek önmagára találása szempontjából olyannyira értékes vándorgyűlés széles magyar rétegek és messzi magyar vidékek közös élményévé. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület besztercei vándorgyűlése beszédesen bizonyítja, hogy Erdély nem »beleszólással«, hanem munkával, cselekvéssel, példamutatással veszi ki részét az egyetemes magyar lelki, szellemi megújulásból.

Nagy Géza

SZÁMADÁS A BALATON- SZÁRSZÓI KONFERENCIÁRÓL

A népi írók és az ifjúság az idén újra találkoztak Balatonszárszón. A „Magyar Élet Könyvbarátai” ezzel a mondattal jelölte meg az ideai találkozó célját: „Az elmúlt évben az elvi kérdéseket tisztáztuk, az ideai táboron a gyakorlati síkra térünk át és részleteiben tárgyaljuk a magyar társadalom kérdéseit.”

A gyakorlati kérdésekre való áttérés alatt természetesen nem azt értette a rendezőség, hogy a konferencia határozatokat hozzon

vagy politikai pártok mellett foglaljon állást, hanem azt, hogy az írók és az ifjúság együtt vizsgálják a mai magyar társadalmat és keressék azokat az eszközöket, melyekkel súlyos problémáit meg lehet oldani. Az előbbi különben sem az írók és az ifjúság dolga, hanem pártagitátoroké és politikusoké. Mégis akadt olyan író, aki inkább pártagitátori szerepben tündökölt és így igyekezett bebizonyítani, hogy újabban ezt a foglalkozást is űzi.

Az előadássorozat – a konferencia célkitűzésének megfelelően – valóban gyakorlati síkon indult, de a tudományos kérdések mögött minduntalan előbukkantak az elvi, vagyis világnézeti kérdések, mert amint Veres Péter írja a „Népiség és szocializmus” című tanulmányában: „azok a tudományok, amelyekbe mi (a népi írók) belekontrázkodtunk, a történelem, szociológia, gazdaságtan, nagyon is világnézetekhez vannak kötve.” Ezek az elvi kérdések azonban, – amint egyhamar kiderült – nem voltak még tisztázva és így az előadók-nak és felszólalóknak tudományos viták helyett elsősorban világnézeti vitákba kellett bocsátkozniuk.

Aki éveken át figyelemmel kísérte a népi írókat, nem is csodálkozhatott ezen, hiszen volt elég alkalma felismerni, hogy mi választja szét őket és mi fűzi egymáshoz. Egymáshoz fűzi őket az, hogy mélyen együttéreznek a magyar néppel, a parasztsággal és a munkássággal, vállalják értük a harcot, hogy ezek a rétegek felemelkedhessenek és politikai tényezővé válhassanak. A másik kérdés sokkal bonyolultabb, mégis így lehetne megfogalmazni: a népi írókat személyi és elvi ellentétek választják el egymástól. Igaza van

tehát Veres Péternek, amikor összefoglalóan ezt mondja: „hiába húznak szét a népi írók, hiába vannak közöttük személyi és elvi ellentétek, a több irányból jövő egyenletes és állandó nyomás megint csak egymáshoz kényszeríti őket. Nem fognak megegyezni ezután sem, valószínűleg sohasem lesz belőlük egységes harci csoport még a szellem birodalmában sem, de egymástól sem tudnak szabadulni”. Igaza van Veres Péternek akkor is, ha a mai helyzetet tartjuk szem előtt, amikor a népi írók jobban eltávolodtak egymástól, mint valaha és többet közülük olyan tájékra dobott a „világrendezés”, ahonnan eddig többnyire csak támadták őket, mert onnan is azt vallják, hogy „renghet a világ, akárhogy is reng, minket mégis az izgat elsősorban, mi lesz a mieinkkel, a magyarokkal, hová sodorja kicsi csónakunkat a viharos tenger. És az izgat, hogyan is tudnánk egységessé és erőssé tenni a népet, hogyha esetleg a világ-erőkkel szemben nem is tudna külső ellenállást tanusítani, de belső lelki szilárdsága elég legyen, ha úgy szükséges, újabb ezer esztendőre.”

A balatonszárszói konferenciára éppen ez hozta össze a népi írókat. A feljük meredő kérdés pedig az volt, hogyan kell a magyar társadalmat átalakítani, hogy a parasztság és a munkásság is az őt megillető szerephez jusson és ne legyen kisémmizett, hanem egyformán részese azoknak a gazdasági és kulturális javaknak és annak a politikai hatalomnak, mely fölött a magyarság rendelkezhet. Ez a kérdés indította el a világnézeti és ezen túl a politikai vitákat. A világnézeti viták a szocializmus fogalma és formái körül forogtak, a politikai viták pedig azt a kérdést

igyekeztek eldönteni, hogy melyik „oldal” képviseli a magyar nép igazi érdekeit és képes ezeknek az érdekeknek megfelelően a magyar társadalmat átalakítani.

Abban egyetértettek az írók és az ifjúság is, hogy a szocializmusból kell magyar életformát teremteni. De lényegesen eltértek egymástól abban, hogy mit értenek szocializmus alatt. Az írók egy része a marxizmust elválaszthatatlannak tartja a szocializmustól és éppen ezért gyanakvással néz minden olyan kísérletet, mely a marxista elmélet mellőzésével akarja a „szocialista” társadalmat megvalósítani. Gyanúját alátámasztja az a tény, hogy a szocializmus jelszava alatt már építettek egyszer új életformát, de ebből – lényegében – még sem lett szocialista társadalom. A nemzeti-szocialista rendszer ugyanis nem szüntette meg a magánkapitalizmust és ezért számos szociális intézménye ellenére sem hozott lényeges változást a munkaadó és munkás viszonyában. Azonban olyan „rendszert” is teremtettek, melyet ugyan mindenki szocialista rendszernek tekint és még sem felel meg a marxista elveknek. Ugyanis a marxizmus nem egyeztethető össze sem a diktatúrával, sem pedig a nacionalista imperializmussal. Ebből logikusan következik, hogy marxizmus és szocializmus nincsenek elválaszthatatlanul egymáshoz kötve és joggal mondja Németh László, hogy „a szocializmus életrevalósága mélyebben fészkel az elméletnél” és hogy „a marxizmus a szocializmus kinőtt ruhája”.

A marxizmust szükségszerűen „kinötte” a szocializmus, mert az előbbi a múlt század gazdasági rendszerét vette alapul és erre építette tételeit, melyek azóta dog-

mává merültek. A termelési eszközök azonban fejlődnek, a gazdasági rendszerek változnak és így az élet mindig kibújik a dogmák alól s az egy meghatározott korra alkalmazható igazságok hamissá válnak. Ezt Lenin is észrevette és – bár Marx tanítványa volt – szembe mert nézni a marxizmus dogmaival, mert tudta, hogy velük nem csinálhat orosz forradalmat és nem építhet új rendszert a XX. században.

A konferencián Németh László és Fėja Géza képviselte elsősorban a szocializmus rugalmasabb, dogmatizmustól mentes fogalmát és kettőjüknek sikerült a szocializmusba mint európai eszmeáramlatba a magyar szocializmust beleilleszteni. Fėja Géza így ír a magyar szocializmusról a „Magyar Élet” augusztusi számában: „Az egyetemes emberi életforma bizonytalanság a szocializmus lesz, de a szocializmus diadala nem történhet a kényszerű uniformizálódás jegyében, nincs is szükség erre. A szocializmus éppen úgy lehetővé teszi majd, hogy roppant keretemen belül a népek s nemzetek megvalósíthassák a maguk természetes életformáját, amint minden nagy termékenyítő emberi áramlat lehetővé teszi.” Németh László értelmezésében szocializmusának az a célja, hogy minőségre dolgozó társadalmat teremtsen és hogy a dolgozó társadalomból értelmiség (nem középosztály) váljék. Sem a parasztnak, sem a munkásnak nem érdeke, hogy tömegemberré alakuljon, egyénisége megszűnjék, munkáját kényszerből végezze; de érdeke az, hogy munkájában örömet leljen, egyénisége megnyilvánulhasson, tehetségét kibontakoztathassa, életének magasabb célja legyen. A minőségiszocializmus tehát fel akarja emelni a munkásságot

és a parasztságot és le akarja bontani a középosztály gazdasági és politikai egyeduralmát.

Szárszón a politikai viták előterében az a kérdés állott, hogy melyik politikai „oldal” képes az új magyar életformát úgy megvalósítani, hogy az a magyar nép érdekeinek megfelelően. Ebbe a vitába Németh László dobta bele az égő csóvát, amikor kimondta, hogy a jelenlegi jobb- és baloldal mellett szükség van egy harmadik oldalra, mert csak ez képviselheti öncélúan a magyar nép érdekeit. Ez a gondolat már régen megfogalmazott egyes népi írásokban és a „Magyar Élet” legutóbbi számaiban kifejezésre is jutott. Sinka István, Gombos Gyula és Fėja Géza foglalkozott ezzel a kérdéssel. Fėja így indokolta meg a harmadik oldal létjogosultságát: „Mennél inkább egy-egy kapcsolat kötésére és folytatására kényszerít bennünket a végzet, befelé annál odaadóbban és őszintébben építenünk kell a mi világunkat, az országot a saját törvényeink szerint. Tudomásul kell vennünk, hogy ez az egyetlen politikai „realitás”, amit befelé, a saját törvényeink szerint építünk.”

Németh László sokak nevében szólott, amikor kifejezést adott aggodalmának, hogy sem a politikai baloldalnak, sem a jobboldalnak nem az az elsőrendű kérdése, hogy mit kell tennie a magyar népért, hanem az, hogy melyik hatalom fog győztesen kikerülni a most folyó háborúból és melyik fogja Európát az ő egyéni törvényei szerint rendezni. Mindkét politikai oldal valamelyik nagyhatalom győzelmére tette fel a kártyáját, tehát a magyarság társadalmi átalakulását, a belső problémák gyökeres megoldását nem magától a magyar nép erejétől, hanem egy idegen,

rajtunk kívülálló tényező hatásától teszi függővé. Úgy látszik, a történelem nem volt jó tanítómesetere a magyarnak vagy nem volt elég szigorú. Még kegyetlenebbül kellett volna bebizonyítania, hogy belső függetlenségünk az egyedüli biztosítéka annak, hogy saját problémáinkat saját érdekünknek megfelelően oldhassuk meg.

A politikai baloldal képviselői azt vetették ezzel szembe, hogy a harmadik oldal nem lehet más, mint szellemi irányzat, mert hiányoznak a „külső feltételek”, a politikai „realitások”, hogy mozgalmá válna és hogy éppen az egyik nagyhatalom győzelme fogja majd meghozni a magyar társadalom egészséges átalakulását. Erre csak ennyit: párt nélkül vagy párton kívül is keletkezhet mozgalom és a harmadik oldal mozgalmá már nagyobb, mintsem hiszik; nagyhatalmak befolyása pedig még nem szolgálta a történelemben a magyar nép céljait, anélkül, hogy sa-

ját nacionalista érdekeit ne helyezte volna előtérbe. Németh László szavaiból, melyekkel a harmadik oldal szükségességét hirdette, nem a nemzetelhangja csendült ki, ahogyan egyik író mondotta, hanem a nemzet lelkiismeretéé, mert minden politikai lépésünket, minden állásfoglalásunkat úgy kell lemérnünk, mintha évszázadokra előre el akarnók vele dönteni a magyarság sorsát. A harmadik oldal mindenekelőtt ezzel a „realitással” számol: felelősök vagyunk a magyarság jövőjéért.

A harmadik oldal követeli a gyökeres szociális és gazdasági átalakulást, nem jelent tehát reakciót. A másik két oldallal szemben azonban magában hordja a történelem tanulságait és ezért vallja, hogy a magyar szocializmust csak saját erejéből, tehát a magyarság erejéből teremtheti meg.

Takácsy Miklós